

Epistemiska modala hjälpverb i svenskan

Jerbić, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:086004>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-21**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Lorena Jerbić

Epistemiska modala hjälpverb i svenskan

Examensarbete

Handledare:
Ante Petrović

juli, 2020

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
2. Modalitet	3
3. Hur uttrycks modalitet i svenskan?	3
4. Kategorisering av de svenska modala hjälpverben enligt SAG	5
5. De epistemiska modala hjälpverben i svenskan	7
5.1. "Hänvisning till källa"	7
5.2. "Förmodande"	7
5.3. "Slutsats"	8
5.4. "Hänvisning till indicier".....	9
5.5. "Konstaterande".....	10
5.6. "Hypotes"	10
5.7. "Medgivande".....	11
5.8. De epistemiska hjälpverbens egenskaper	11
6. De kroatiska epistemiska modala hjälpverben	12
7. Avslutning	15
Litteratur.....	16
Sažetak	17
Summary	17

1. Inledning

Uppsatsens huvudsyfte är att kartlägga vilka betydelser som kan uttryckas med de epistemiska modala hjälpverben i svenskan. Det ska göras genom att först förklara begreppet modalitet och nämna sätten att uttrycka modalitet i svenskan. Sedan följer en kort översikt över indelningen av de svenska modala hjälpverben i betydelsekategorier enligt *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al. IV: 282). Huvuddelen av uppsatsen fokuserar på beskrivningen av de epistemiska hjälpverbens betydelse och användning, med exempel från korpusen. Slutligen ska de kroatiska epistemiska hjälpverben beskrivas och jämföras med de svenska epistemiska hjälpverben.

2. Modalitet

Det finns ingen precis definition av begreppet modalitet som alla lingvister är överens om. Palmer definierar exempelvis modalitet som en grammatisk kategori som "handlar om statusen av den proposition som beskriver händelsen"¹ (1). Han föreslår att propositionen kan analyseras med hänsyn till modalitet som antingen "reell" (*realis*) eller "irreell" (*irrealis*) (Palmer 1). Termen "reell" innebär att satsens handling har inträffat eller inträffar i talögonblicket, medan "irreell" syftar på en handling som är omöjlig i den verkliga världen och bara existerar i tankevärlden (Mithun 173, citerat i Palmer 1). Å andra sidan är Anderssons definition av modalitet fokuserad på talaren och hans inställning till sin utsagas innehåll, till exempel kan talaren uttrycka sin bedömning av innehållets sannolikhet, möjlighet eller nödvändighet enligt normer (845). Den definitionen anges också i *Svenska Akademiens grammatik* (SAG) (Teleman et al. I: 42). Modalitet är kopplad till andra grammatiska kategorier, såsom tempus och aspekt, eftersom den är en kategori som modifierar hela satsen och ofta är grammatiskt markerad i satsens predikat (Palmer 1; Andersson 845).

3. Hur uttrycks modalitet i svenskan?

Enligt Palmer finns det två grammatiska sätt på vilka modalitet kan uttryckas i språk, nämligen modus, som uttrycks med böjningsmorfem på det finita verbet, och modala hjälpverb (4). Han påstår att de flesta språken brukar använda ett system betydligt oftare än det andra (4) och man kan säga att detsamma också gäller för svenskan, där bruket av konjunktiv, en typ av modus, som var vanligare förr, i största delen har ersatts av systemet av

¹ " ... concerned with the status of the proposition that describes the event." (Palmer 1)

modala hjälpverb (Andersson 845). En mer detaljerad kategorisering av de svenska modala hjälpverben ska anges senare i uppsatsen.

När det gäller modus, brukar man skilja mellan tre typer av modusformer i svenskan - indikativ, konjunktiv och imperativ (Andersson 853). Indikativ är det neutrala moduset, vilket betyder att den inte har någon speciell modusbetydelse, så den kan användas i nästan alla typer av satser (Teleman et al. I: 181). Konjunktiv visar dock att talaren betraktar satsinnehållet som osannolikt (II: 543). Konjunktiv har två böjningsformer, presens och preteritum. Presens konjunktiv brukar även kallas för optativ, den anger talarens önskan och syftar ofta på framtid (Andersson 853). Den används bara i desiderativa huvudsatser och vissa lexikaliserade fraser (Andersson 853; Teleman et al. II: 550), exempelvis (Andersson 861):

(1) *Länge leve den stora solidariteten!*

Preteritum konjunktiv uttrycker en imaginär handling och enbart konjunktivformen av verbet *vara*, nämligen *vore*, används numera vanligtvis (Andersson 853). Trots att konjunktivens form är i preteritum, är dess tempusbetydelse nutida (853). Preteritum konjunktiv förekommer till exempel i konditionala bisatser (Teleman et al. I: 190-191):

(2) *Om hon vore i Berlin nu, så skulle hon säkert sitta på kafé.*

Konjunktiv och optativ förekommer sällan i modern svenska och brukar ersättas med modala hjälpverb eller tempusförskjutning, dvs. med verb i preteritum eller pluskvamperfekt indikativ (Andersson 845; Teleman et al. II: 549-550), som också kan ange att satsinnehållet är osannolikt eller överkligt (Teleman et al. IV: 268).

Det tredje moduset, imperativ, anger en uppmaning som är önskad av talaren och riktad mot lyssnaren, som uppmanas att utföra handlingen. Den handling som uttrycks med imperativ syftar på framtid. Imperativ är det prototypiska moduset i direktiva huvudsatser, vilket kan illustreras med detta exempel (Andersson 859):

(3) *Titta hit, Kalle!*

Dessutom hävdar Andersson att modalitet kan uttryckas lexikalt, till exempel med systemet av modala satsadverbial, som har liknande betydelser som modala hjälpverb och ofta används i stället för vissa grupper av modala hjälpverb eller tillsammans med dem, som i dessa exempel (Andersson 847-848):

(4) *Det har säkert/sannolikt/troligen/antagligen/nog regnat.*

(5) *Det måste absolut/nödvändigtvis ha regnat.*

Modala hjälpverb kan också bytas mot adjektiv med modal betydelse, som då står i predikativställning i den överordnade satsen, som till exempel (Andersson 845):

(6) *Det är säkert/möjligt att det har regnat.*

Andersson menar att modalitet även kan uttryckas med olika typer av huvudsatser och bisatser, som innehåller skiljaktiga modala betydelser (858). Till exempel har deklarativa huvudsatser vanligen en reell betydelse (858), medan konditionala bisatser anger en möjlig eller irreell handling (854-855), vilket Andersson illustrerar med följande exempel:

(7) *Om Kalle var här nu, skulle han veta att vi är nöjda.*

4. Kategorisering av de svenska modala hjälpverben enligt SAG

Eftersom modalitet är en bred kategori som omfattar olika begrepp som till exempel 'sannolikhet', 'nödvändighet', 'möjlighet' och 'förmåga', brukar man skilja mellan olika semantiska kategorier inom modalitet (Lagervall 22). Enligt *Svenska Akademiens Grammatik* delas de modala hjälpverben in i fyra betydelsegrupper - de epistemiska, deontiska, potentiella och intentionella modala hjälpverben (Teleman et al. IV: 282).

De epistemiska modala hjälpverben används för att bedöma i vilken grad satsinnehållet ligger i linje med den verkliga världen enligt talaren (Teleman et al. IV: 282). Talaren bedömer utsagan som mer eller mindre sannolik enligt sin kunskap eller förmodan (IV: 284). Alla epistemiska modala hjälpverb och deras grundbetydelser ska redogöras för i nästa del av uppsatsen.

Genom att använda de deontiska modala hjälpverben jämför talaren satsinnehållet med ett system av normer, med andra ord bedömer talaren om handlingen är lämplig, önskvärd eller tillåten enligt exempelvis samhälleliga normer, lagar eller någons förväntningar (Teleman et al. IV: 282). De deontiska hjälpverben brukar vara subjektorienterade, vilket betyder att subjektrefereten är skyldig eller tillåten att utföra handlingen (IV: 283). Deontisk betydelse uttrycks med verben *skola*, *måste*, *behöva*, *kunna*, *få* osv., exempelvis (IV: 287):

(8) *Du får ta min cykel.*

De potentiella modala hjälpverben innebär att talaren bedömer subjektets förmåga att realisera en aktion, dvs. talaren bedömer en handling som möjlig eller omöjlig att utföra enligt någons kapacitet (Andersson 851; Teleman et al. IV: 288). Dessa verb är i regel subjektorienterade. Det vanligaste verbet med potentiell betydelse är *kunna* (Teleman et al. IV: 288-289):

(9) *Min syster kan spela kyrkorgel.*

Slutligen uttrycker de intentionella modala hjälpverben att subjektetsreferenten önskar eller planerar att utföra en handling. Några av de verb som har intentionell betydelse är *vilja*, *skola*, *ämnas*, *tänka*, till exempel (Teleman et al. IV: 289):

(10) *Bo vill veta allt.*

Det finns dock ingen överenskommelse om indelningen av modalitet i betydelsekategorier, så SAG:s kategorisering skiljer sig exempelvis från Palmers, som indelar de modala hjälpverben i två kategorier, ”propositional” och ”event modality” (7). Han indelar ”event modality” ytterligare i olika typer, med huvudkategorier ”deontic modality” (Palmer 9), som motsvarar deontisk modalitet i SAG, och ”dynamic modality” (10) som motsvarar potentiell och intentionell modalitet i SAG:s gruppering, medan de viktigaste grupperna inom ”propositional modality” är ”epistemic” och ”evidential modality” (8). Palmer definierar ”evidential modality” som ett begrepp som är nära kopplat till epistemisk modalitet och syftar på hänvisning till källan på grundval av vilken talaren gör sin bedömning av satsinnehållets fakticitet (8). SAG särskiljer inte epistemisk och evidentiell modalitet, utan vissa evidentiella betydelser räknas in i de epistemiska modala hjälpverbens grundbetydelser (Teleman et al. IV: 284).

Det finns också andra kategoriseringar förutom SAG:s, som syftar speciellt på de svenska modala hjälpverben, till exempel Sundmans kategorisering av modala hjälpverb i fyra grupper - epistemisk, aspekt, deontisk och dynamisk (Sundman 322, citerat i Lagervall 23). Några av dessa grupper skiljer sig från SAG:s indelning, exempelvis de modala hjälpverben i Sundmans kategori ”aspekt” (t.ex. *börja*, *bruka*), som inte betraktas som modala hjälpverb i SAG, utan de utgör en särskild hjälpverbskategori, de aktionella hjälpverben (Teleman et al. II: 536), och ”preciserar eller modifierar aktionsarten hos den underordnade verbfrasens aktion” (I: 152). När det dock gäller de epistemiska modalverben, är deras beskrivning samma i både SAG:s och Sundmans kategorisering (Lagervall 23).

5. De epistemiska modala hjälpverben i svenskan

Genom att använda de epistemiska hjälpverben anger talaren att hen inte garanterar att det som hen säger överensstämmer med den faktiska situationen och att hen bara gör en bedömning om sannolikheten. Om talaren å andra sidan vill påstå att satsinnehållet helt motsvarar den verkliga världen, visar hen det med en sats i indikativ utan de epistemiska hjälpverben (Teleman et al. IV: 284-285).

I SAG är de epistemiska hjälpverben grupperade efter hur övertygad talaren är om satsinnehållets sanningshalt och vilken information talaren utgår ifrån i sin bedömning av sanningshalten (Teleman et al. IV: 284). Dessa verb ska presenteras i uppsatsen enligt de huvudbetydelser som SAG har tillskrivit dem och deras användning ska illustreras med exempel från korpusen *Korp*².

5.1. ”Hänvisning till källa”

Enligt SAG innebär hjälpverben *skola* och *lär* att ”satsinnehållet är sant enligt vad talaren har hört sägas” (Teleman et al. IV: 313), dvs. talaren bedömer sanningshalten utifrån rykten. Hjälp verbet *lär* har bara presensformen och pekar på hörsägen i nutid (IV: 305), till exempel:

(11) *Det lär ju vara särskilt svårt att få lägenhet i år.*

Angående hjälp verbet *skola*, nämner SAG att det för det mesta förekommer i presensformen *ska*, men man kan också använda preteritumformen *skulle* för ”hörsägen i förfluten tid” (Teleman et al. IV: 313-314), exempelvis:

(12) *Det ska ha varit omkring åttio människor ombord på båten.*

(13) *Han hade hört att hon skulle vara mycket vacker.*

Ytterligare anger SAG att verbets preteritumform, *skulle*, ibland kan betyda att talaren anser satsinnehållet som en möjlig slutsats baserad på vad någon har sagt och visa att talaren tvivlar på detta (Teleman et al. IV: 314), som i det här exemplet:

(14) *Vi skulle alltså flyga fortare än ljuset? Nej, det är en fysikalisk omöjlighet.*

5.2. ”Förmodande”

SAG nämner att verbet *torde* uttrycker att utsagan är sann enligt talarens antagande (Teleman et al. IV: 284). Lindholm menar att verbets presensform *tör* också kan användas med samma

² Se Borin et al. 474-478.

betydelse, men den förekommer sällan (130) och enligt *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) (tryckår 2010) anses den vara ålderdomlig. SAOB anger också att båda formerna används med presensbetydelse, exempelvis:

(15) *Att hitta något för alla smaken torde inte vara problem.*

(16) *Hon tör inte ha svårt att finna nya läsare nu.*

SAG påpekar att verbet *lär* även kan uttrycka talarens förmodan, som *torde* (Teleman et al. IV: 305), till exempel:

(17) *Nyheten cirkulerar lite överallt på och vi lär se en hel del av det de närmaste dagarna.*

5.3. "Slutsats"

Med betydelsen "slutsats" menar SAG att bedömningen om utsagans sannolikhet beror på vad talaren kan sluta sig till (Teleman et al. IV: 284). Andersson hävdar att talaren drar en slutsats enligt sin tidigare kunskap genom att skapa alternativa hypoteser om sakförhållandet (846). I denna grupp inbegriper SAG hjälpverben *måste*, *böra*, *kunna* och *behöva* som är placerade på en skala av betydelser från "nödvändigt sann" till "inte nödvändigtvis sann" (IV: 284).

Hjälpverbet *måste* innebär att talaren betraktar satsinnehållet som nödvändigt sant utifrån "tillgängliga fakta" (Teleman et al. IV: 308). Trots att utsagan bedöms som i högsta grad sannolik, genom att använda *måste* visar talaren att hen inte vill ansvara för propositionens sanning och hen lämnar möjligheten att den inte stämmer med den verkliga situationen (IV: 308). SAG menar att *måste* mestadels syftar på nödvändighet i nutid, som i exemplet (18), men det kan även avse förfluten tid (IV: 309), som exemplet (19):

(18) *Det måste vara jobbigt att banken säger nej till lån.*

(19) *Jag sa att han måste ha misstagit sig, men han ville inte höra på det örat.*

Hjälpverbet *böra* betyder att propositionen rimligtvis är sann baserat på talarens kunskap och det uttrycker en mindre säkerhet än *måste* (Teleman et al. IV: 284). SAG nämner att både presensformen *bör* och preteritumformen *borde* syftar på nutid, men skillnaden är att *borde* uttrycker mindre säkerhet (IV: 292). Deras användning kan belysas med följande exempel:

(20) *Hon bör vara här vilken minut som helst nu.*

(21) *Det borde nog gå att hitta en gemensam melodi.*

SAG menar också att talaren kan använda formerna *borde* och *hade bort* med infinitivfras eller *borde ha* med supinumfras om talaren har fastställt att utsagan inte stämmer med hens slutsats (Teleman et al. IV: 292), till exempel:

(22) *I så fall borde barnet vara en kvinna och egentligen en kopia av sin mor och det stämmer ju inte.*

Hjälperbet *kunna* uttrycker enligt SAG att det finns en möjlighet att satsinnehållet är sant (Teleman et al. IV: 299). För att ange en bedömning i nutid används presensformen *kan* och en bedömning i förfluten tid uttrycks med preteritumformen *kunde* (IV: 299), till exempel:

(23) *Jag tror det kan komma ett besked inom två veckor.*

(24) *Polisen misstänkte att det kunde vara en bomb.*

Hjälperbet *behöva* används med epistemisk betydelse bara negerat och det används med betydelsen att propositionen inte nödvändigtvis är sann (Teleman et al. IV: 290), till exempel:

(25) *Men det behöver inte vara ett nytt lyxigt hus för att vara värt mycket.*

5.4. ”Hänvisning till indicier”

Enligt SAG används hjälperbeten *må*, *verka*, *förefalla*, *tyckas* och *se ut* för att ange att satsinnehållet är sant enligt vissa tecken som pekar på detta (Teleman et al. IV: 282). Av dessa verb kan bara *må* betraktas som ett modalt hjälperbet, medan andra verb har svag hjälperbetsskarakter och kan konstrueras utan infinitivfras (IV: 286), exempelvis:

(26) *Alla svenskarna förefaller vara favoriter.*

(27) *Rörligheten förefaller ovanligt stor.*

Hjälperbet *må* används med denna betydelse bara i preteritumformen *måtte* och det har en liknande betydelse som hjälperbeten *måste* och *böra* (Teleman et al. IV: 306), till exempel:

(28) *Snart kom han till en korsväg, och här måtte barnen ha skilts åt, för det gick spår åt två håll.*

5.5. "Konstaterande"

Enligt SAG innebär verbet *befinnas* att satsinnehållet är sant efter vad någon har påstått som ett faktum (Teleman et al. IV: 284). Verbet *befinnas* visar därför att talaren är övertygad om satsens sanning, och SAG påpekar att *befinnas* skiljer sig från de andra epistemiska hjälpverben, som "lämnar möjligheten öppen att propositionen inte stämmer med verkligheten" (IV: 285). Här är ett exempel på verbets användning:

(29) *Kören testade kyrkans akustik som befanns vara god.*

SAG menar att *befinnas* har svag hjälpverbskaraktär (som *verka*, *förefalla*, *tyckas*, *se ut*) och kan ta subjektspredikativ direkt (Teleman et al. IV: 286), som i det här exemplet:

(30) *Om han befinnes skyldig kan han räkna med att bli dömd till döden.*

5.6. "Hypotes"

SAG anger att hjälp verbet *skola* i preteritumformen *skulle* kan uttrycka att satsinnehållet är hypotetiskt (Teleman et al. IV: 314). SAG tillägger att *skulle* mestadels används i en huvudsats vars propositions sanningshalt beror på en annan proposition, som är irreell eller osannolik, vilket gör att den proposition som innehåller *skulle* också är irreell eller osannolik (IV: 315), till exempel:

(31) *Det skulle ju hjälpa om vi visste var barnet föddes.*

Skulle kan även stå i en konditional bisats och uttrycka en möjlig, men osannolik situation, vars överensstämmelse med verkligheten bara kan konstateras i framtiden (Teleman et al. IV: 315), som i:

(32) *Sminkösen, scenografen och kostymdesignern står redo att ingripa om det skulle behövas.*

Dessutom påstår SAG att man brukar använda *skulle* med försvagad hypotetisk betydelse för att göra en begäran artigare, ofta tillsammans med hjälpverben *kunna* eller *vilja* (Teleman et al. IV: 315), till exempel:

(33) *Mina ben är alldeles slut, skulle du kunna köra mig hem?*

En annan betydelse av *skulle* är att uttrycka en önskan som låter mindre direkt eller orealistisk. Med konstruktionen som innehåller *skulle* med en perfektuell infinitivfras visar man att önskan inte uppfylls (Teleman et al. IV: 316), exempelvis:

(34) *Vi skulle önska att vi oftare fick vara med och ge vår syn (...).*

(35) *Han skulle ha önskat, att mästaren själv hade hört honom.*

Skulle kan också användas med verbet *tro* och likadana verb för att ange en tentativ förmodan (Teleman et al. IV: 316). Om *skulle* föregår en perfektuell infinitivfras med dessa verb, betyder det att antagandet inte är reellt (IV: 316), till exempel:

(36) *Vi skulle tro att de flesta bara var hemma och njöt av välförtjänt vila i går kväll.*

(37) (...) *Man skulle ha trott att det var ägaren, men det var övervakningsmästaren.*

5.7. "Medgivande"

Hjälperbet *må* i presensformen kan användas koncessivt och uttrycka "medgivande", dvs. talaren anser satsinnehållet som möjligtvis sant, trots att propositionen i den närmaste kontexten står i kontrast till den sats som innehåller *må* (Teleman et al. IV: 306), till exempel:

(38) *Katedralen må vara i fokus av byggnaderna i klostret, men det finns många andra kyrkor.*

5.8. De epistemiska hjälpverbens egenskaper

SAG förklarar att det finns flera egenskaper som är gemensamma för de epistemiska hjälpverben (Teleman et al. IV: 284-286). En av dem är att de epistemiska hjälpverben är subjektsautonoma (IV: 285), vilket betyder att deras subjekt inte har någon semantisk roll vid hjälpverbet, utan vid det infinita verbet (IV: 283). De epistemiska verb som är mindre typiska hjälpverb, nämligen *verka*, *förefalla*, *se ut*, *tyckas*, *befinnas*, som "hänvisar till subjektsreferentens utseende" utgör dock ett undantag (IV: 285), till exempel:

(39) *Ja, han måste ha varit en ganska märklig person.*

(40) *Deras kläder ser ut att vara nötta av användning (...).*

Ytterligare beskriver SAG att de flesta epistemiska hjälpverben står utanför satsnegationens räckvidd, förutom verben *behöva*, *kunna* och *måste* (Teleman et al. IV: 285) och det kan bevisas med följande exempel:

(41) *Och de lär inte ha några fler barn på gång.*

(42) *Det kan inte vara fråga om tidsbrist.*

Exemplet (41) med hjälpverbet *lär* kan därför omskrivas som *Och det sägs att de inte har några fler barn på gång.*, medan meningen (42) med *kan* betyder *Det är inte möjligt att det är fråga om tidsbrist.*

En annan syntaktisk egenskap hos de epistemiska modala hjälpverben är enligt SAG att de kan följas av en infinitivfras eller en perfektuell infinitivfras (Teleman et al. IV: 285). SAG förklarar att skillnaden mellan dessa två former är att infinitivfrasen uttrycker en samtidig aktion som hjälpverbens tid eller en senare aktion, medan den perfektuella infinitivfrasen avser en tidigare aktion, jämfört med hjälpverbens tid (IV: 285), till exempel:

(43) *Jag kan ha fel, jag har haft fel förut (...).*

(44) *Det kan ha berott på åldersskillnaden.*

I exemplet (43) anger infinitivfrasen *ha* alltså samtidighet med hjälpverbet *kan* och meningen kan parafraseras som *Det är möjligt att jag har fel (...).*, och i exemplet (44) syftar den perfektuella infinitivfrasen *ha berott* på en tidigare tid än *kan* och meningen betyder *Det är möjligt att det berodde på åldersskillnaden.*

6. De kroatiska epistemiska modala hjälpverben

Det finns ingen utförlig analys av de kroatiska modala hjälpverben i grammatikböcker, till skillnad från exempelvis beskrivningen av de svenska modala hjälpverben i SAG. Silić och Pranjković anger till exempel i sin grammatikbok en kort definition av modala hjälpverb som de verb som skapar ett modalt förhållande mellan huvudverbet och subjektet och som följs av en infinitivfras eller en konstruktion med subjunktionen *da* och huvudverbet i presensformen (185). De skiljer mellan modala hjälpverb i smalare bemärkelse, till exempel *htjeti, morati, trebati, smjeti, moći*, som anger förhållandet till en handling, och ett tjugotal modala hjälpverb i bredare bemärkelse med olika betydelser, som talande, tänkande, kännande, en avsiktlig handling, upprepning av en handling, varav vissa också kan fungera som självständiga verb (185-187). De nämner ingen kategorisering av de kroatiska modala hjälpverben i betydelsegrupper, utan de ger bara en lista över de modala hjälpverben med exempelmeningar (186-187).

En analys av de kroatiska modala hjälpverben har gjorts av Kalogjera, som grundar sin undersökning på beskrivningen av de engelska modala hjälpverben (xx). Angående de epistemiska modala hjälpverben föreslår han en skala av epistemiska betydelser uttryckta med

de modala hjälpverben *morati*, *trebati*, *valjati*, *moći*, där *morati* innebär att talaren anser satsinnehållet som säkert i en hög grad enligt sin slutsats, medan *moći* avser den minsta sannolikheten, dvs. möjligheten att satsinnehållet är sant (56-64). Han anger att både indikativ- och konditionalisformen av dessa verb används med epistemisk betydelse, med skillnaden att konditionalisformen uttrycker mer tveksamhet (64). Han belyser detta med följande exempel:

(45) *Ako je jučer oputovao, mora stići/treba stići/valja da stigne/može stići večeras.*

(46) *Ako je jučer oputovao, morao bi stići/trebao bi stići/valjalo bi da stigne/mogao bi stići večeras.*

Enligt Kalogjera kan dessa hjälpverb även förekomma i den opersonliga presensformen som följs av en *da*-bisats, dvs. *mora (biti) da*, *treba da*, *može biti da*, *valja da* (53), och då är deras betydelse entydigt epistemisk (57-59). Om de, å andra sidan, följs av en konstruktion med infinitivfras, kan de ha olika modala betydelser beroende av sammanhanget (57-59).

Kalogjera anger också att hjälpverbet *htjeti* används i sin enklitiska form med epistemisk betydelse (29). Han anser *htjeti* som modalitetsuttryck för talarens framtida förutsägelse och nämner att det uttrycker mindre säkerhet än *morati* och *trebati* i indikativformen (30), till exempel:

(47) *Bit će to John.*

Kalogjera menar även att talaren kan uttrycka att satsinnehållet är osannolikt med negerade former av hjälpverben *htjeti*, *morati*, *moći* och *trebati* (30), exempelvis:

(48) *Neće biti pijan./Ne mora da je pijan./Ne može biti pijan.*

(49) *Ne bi trebalo biti teško s njime razgovarati.*

Angående sätten att uttrycka epistemisk betydelse i förfluten tid, visar Kalogjera att den anges antingen med preteritumformen av det modala hjälpverbet eller med den opersonliga formen av hjälpverbet och *da*-bisats där huvudverbet står i preteritumformen (37). Skillnaden mellan formerna är samma som i presensbetydelse, nämligen att den första formen är tvetydig och kan tolkas som epistemisk, deontisk eller potentiell betydelse, medan den andra, opersonliga, formen alltid har epistemisk betydelse (37, 39), till exempel:

(50) *Morao je doći (to mu je dužnost/kad tebe nije ovdje bilo).*

(51) *Mora da je došao.*

Dessutom har Varga gjort en undersökning som speciellt handlar om sätten att uttrycka epistemisk modalitet i kroatiska och engelska forskningsartiklar om psykologi (12). När det gäller de modala hjälpverben med epistemisk betydelse i kroatiskan, liknar hennes resultat Kalogjeras och hon nämner likaså hjälpverben *morati, trebati, moći*, som förekommer både i indikativ- och konditionalisformen och uttrycker att talaren drar en slutsats om sakförhållandet som mer eller mindre sannolikt (184-187). Dessutom påstår hon att det även finns andra sätt att ange epistemisk modalitet i kroatiskan, nämligen lexikala verb, som hon indelar i epistemiska verb (t.ex. *pretpostaviti, smatrati*) (296) och epistemisk-evidentiella verb (*činiti se, izgledati*) (338), adverb och adjektiv (t.ex. *siguran/sigurno, vjerojatan/vjerojatno*) (229) samt substantiv (*mogućnost, vjerojatnost*) (259). Hennes resultat visar också att inget sätt att uttrycka epistemisk modalitet dominerar i kroatiskan, utan man använder flera av dem i lika hög grad (351).

På grundval av de existerande analyserna av de kroatiska epistemiska modala hjälpverben kan man sluta sig till att det finns färre modala hjälpverb som uttrycker epistemisk betydelse i kroatiskan än i svenskan och att de inte har så många olika grundbetydelser som de svenska epistemiska modala hjälpverben. Man kan jämföra de epistemiska betydelse som är uttryckta i kroatiskan med hjälpverben *morati, trebati, htjeti, valjati, moći* med de svenska hjälpverben *måste, böra, kunna* och *behöva*, eftersom båda grupperna av verben anger i vilken mån talaren är säker på satsinnehållets sanningshalt baserat på sin slutsats. Skillnaden mellan de kroatiska och svenska epistemiska modala hjälpverben är dock att man även använder de modala hjälpverbens konditionalisform i kroatiskan för att ange mindre säkerhet enligt talarens bedömning, medan konditionalisformen av de svenska epistemiska modala hjälpverben inte används. Den här egenskapen kan möjligen jämföras med det svenska hjälp verbet *böra*, vars preteritumform *borde* uttrycker talarens större ovisshet än presensformen *bör*. När det gäller de övriga epistemiska betydelserna uttryckta med de svenska epistemiska modala hjälpverb, är det möjligt att deras kroatiska ekvivalenter inte är modala hjälpverb, utan andra sätt att uttrycka epistemisk modalitet som finns i kroatiskan, till exempel lexikala verb, adverb och adjektiv. Det finns också syntaktiska skillnader mellan epistemiska modala hjälpverb i kroatiskan och svenskan, nämligen att de kroatiska modala hjälpverben följs av en infinitivfras eller en *da*-bisats, både när de uttrycker nutid och förfluten tid, medan de svenska modala hjälpverben tar en infinitivfras för att uttrycka presensbetydelse och en perfektuell infinitivfras med preteritumbetydelse.

Eftersom det finns brist på en detaljerad beskrivning av de kroatiska epistemiska modala hjälpverben, är det svårt att ge en exakt jämförelse med de epistemiska modala hjälpverben i svenskan. Det skulle vara nödvändigt att utföra en grundlig undersökning och jämförelse av de svenska och kroatiska epistemiska modala hjälpverben för att kunna dra en säker slutsats om deras jämligheter och skillnader.

7. Avslutning

Examensarbetets syfte var att ta reda på vilka grundbetydelser man kan uttrycka med hjälp av de epistemiska modala hjälpverben i svenskan och vilka hjälpverb som tillhör varje enskild betydelsekategori enligt SAG:s indelning (Teleman et al. IV: 282). Det finns sju epistemiska betydelsegrupper - ”hänvisning till källa”, ”förmodande”, ”slutsats”, ”hänvisning till indicier”, ”konstaterande”, ”hypotes” och ”medgivande”, som anges med ett flertal olika modala hjälpverb. Förutom deras semantiska beskrivning, nämns vissa egenskaper som de flesta epistemiska hjälpverben har gemensamt, nämligen att de är subjektsautonoma, de står utanför satsnegationens räckvidd och de tar bestämmningar i formen av en infinitivfras eller en perfektuell infinitivfras.

Angående de kroatiska epistemiska modala hjälpverben, har någon indelning av dem i särskilda betydelsegrupper inte gjorts. Det finns märkbart färre modala hjälpverb som uttrycker epistemisk betydelse i kroatiskan än i svenskan, och enligt existerande forskning, kan man förbinda dem med de svenska epistemiska hjälpverben i kategorin ”slutsats” baserat på deras huvudbetydelse. Det är dock viktigt att nämna att det behövs en mer detaljerad analys och jämförelse av dessa verb i svenskan och kroatiskan för att kunna avgöra enligt vilka egenskaper och betydelser de liknar varandra och hur de avviker från varandra.

Litteratur

Andersson, Erik. „Modality in Swedish.“ *Revue belge de philologie et d'histoire*, vol. 83, nr. 3, 2003, s. 845-865.

Borin, Lars, Markus Forsberg och Johan Roxendal. ”Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken.” *Proceedings of LREC 2012. Istanbul: ELRA*, vol. Accepted, 2012, s. 474-478.

Kalogjera, Damir. *The English Modals and Their Equivalents in Serbo-Croatian*. Zagreb, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, 1982.

Lagervall, Marika. *Modala hjälpverb i språkhistorisk belysning*. Göteborg, Institutet för svenska språket, Göteborgs universitet, 2014. Doktorsavhandling.

Lindholm, Hans. *Svensk grammatik: lärobok i svenska som främmande språk*. Lund, Kursverksamheten vid Lunds universitet, 1974.

Palmer, Frank R. *Mood and Modality*. Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*. Lund, Svenska Akademien, 1893-, www.saob.se. Hämtat maj 2020.

Silić, Josip och Ivo Pranjković. *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb, Školska knjiga, 2005.

Teleman, Ulf, Staffan Hellberg och Erik Andersson. *Svenska Akademiens grammatik I-IV*. Stockholm, Svenska Akademien, 1999.

Varga, Mirna. *Epistemic Modality in Academic Discourse in the Croatian and English Language*. Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku, 2016. Doktorsavhandling.

Sažetak

Epistemički modalni glagoli u švedskom

U radu se opisuje koji švedski modalni glagoli se koriste za izražavanje epistemičkog značenja, odnosno iskazivanja govornikove procjene u kojoj mjeri njegov iskaz odgovara stvarnosti. Prema podjeli u švedskoj gramatici *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al. IV: 282), epistemički modalni glagoli se dijele u sedam semantičkih kategorija (*upućivanje na izvor, pretpostavka, zaključivanje, upućivanje na indikacije, utvrđivanje, hipoteza, dopusno značenje*) ovisno o svom temeljnom značenju, kojim se navodi u kojoj je mjeri govornik uvjeren u istinitost iskaza i od koje informacije polazi u svojoj procjeni. Na kraju rada daje se prikaz epistemičkih modalnih glagola u hrvatskom, polazeći od postojećih analiza. Hrvatski epistemički modalni glagoli nisu podijeljeni u značenjske kategorije kao švedski glagoli i značenje koje iskazuju može se usporediti jedino sa švedskim modalnim glagolima iz kategorije *zaključivanje*. Međutim, za precizniju usporedbu hrvatskih i švedskih epistemičkih modalnih glagola potrebno je provesti detaljniju analizu.

Summary

Epistemic modal auxiliaries in Swedish

The paper describes which Swedish modal auxiliaries are used to express the epistemic meaning, i.e. the speaker's assessment of the extent to which his or her statement corresponds to reality. According to the division in the Swedish grammar *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al. IV: 282), the epistemic modal auxiliaries are divided into seven semantic categories (*reference to source, assumption, deduction, reference to indications, ascertainment, hypothesis, concessive*) depending on their basic meaning, which states the speaker's degree of certainty about the statement's truth and the information he or she uses in the assessment. At the end of the paper, the epistemic modal verbs in Croatian are presented, on the basis of the existing analyses. The Croatian epistemic modal verbs are not divided into semantic categories like the Swedish ones and the meaning they express can be compared only with the Swedish modal verbs from the category of *deduction*. However, for a more precise comparison of the Croatian and Swedish epistemic modal verbs, a more detailed analysis is required.